

VISARENDELEN IN UTRECHT

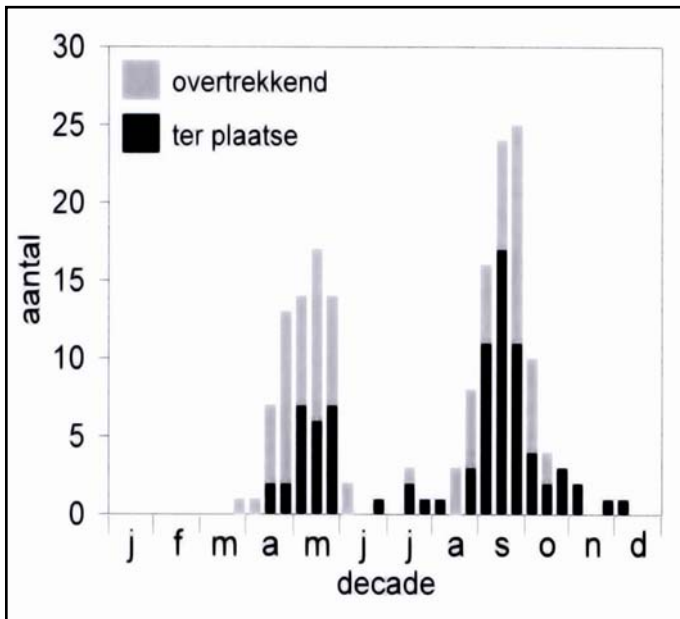
Gert Ottens

Een waarneming van een prachtige visarend is voor iedere vogelaar het hoogtepunt van de dag, en terecht natuurlijk. Wanneer deze *Kruisbek* verschijnt, zijn vrijwel alle visarenden het land weer uit. Toch wil ik in onderstaand artikel laten zien waar deze soort kan worden waargenomen in onze provincie, en wanneer.

Voor dit stuk zijn alleen gegevens uit het BSP-bestand van SOVON gebruikt. Ze zijn niet aangevuld met data uit andere bronnen, zoals de waarnemingenrubriek van Dutch Birding. De gegevens zijn dus niet compleet, maar geven toch een aardig beeld van het voorkomen van de visarend in Utrecht. Ook is hiermee duidelijk dat met het BSP-bestand leuke dingen kunnen worden gedaan.

Trekverloop

De visarend is in Nederland een schaarse doortrekker in voor- en najaar. Overzomende vogels worden toenemend vastgesteld, maar dit blijft een vrij zeldzaam fenomeen. In Utrecht is dat niet anders. Uit figuur 1 blijkt dat het doortrekverloop in het voorjaar verschilt van dat in het najaar.

Figuur 1 Seizoenspatroon van pleisterende en trekkende visarenden in Utrecht in 1989 - 2003.

Om te beginnen is het aandeel pleisterende vogels in de periode april-mei duidelijk lager dan gedurende augustus-oktober. Verklaringen hiervoor zijn onder ande-

re het feit dat de meeste trekvogels over het algemeen meer “haast” hebben om in de broedgebieden aan te komen, maar ook doordat het aandeel jonge vogels in het najaar groter is (deze vogels blijven namelijk de eerste jaren van hun leven in Afrika, Bijlsma et al. 2001). Mogelijk hebben deze laatste ook meer de neiging om langer te blijven rondhangen tijdens de trek.

Overigens ligt het verschil in aantallen tussen deze beide seizoenen waarschijnlijk lager dan uit de figuur blijkt. Langdurig pleisterende vogels worden namelijk nogal eens in verschillende (vaak dichtbijgelegen) gebieden vastgesteld, waardoor het in feite om dubbeltellingen gaat. Het is lastig deze meerdere keren getelde vogels uit het bestand te filteren.

Visarend - Roland Jansen

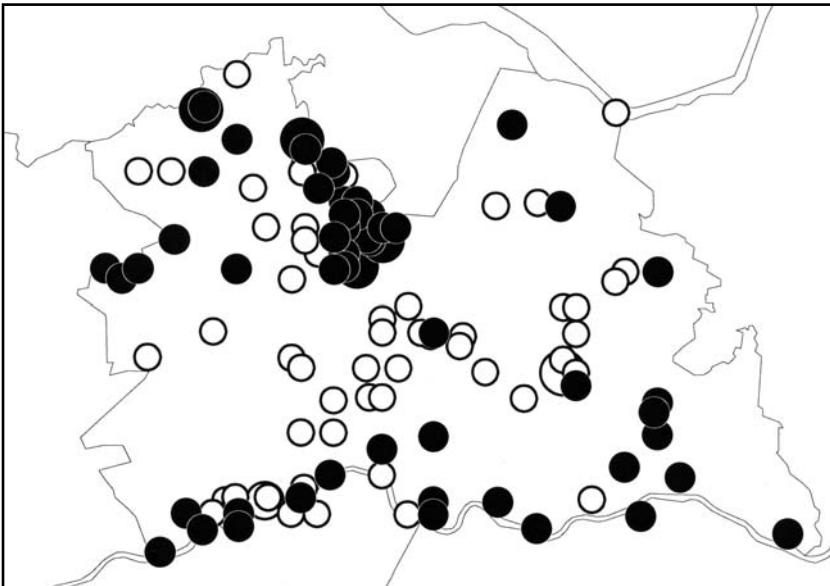
Zomerwaarnemingen zijn vrij zeldzaam. Er zijn slechts enkele waarnemingen in de maanden juni en juli, waarbij het meestal om late (dan wel zeer vroege) doortrekkers zal gaan. Al zouden overzomeraars, in navolging van de Oostvaardersplassen (waar tot nog toe alleen nestbouw is vastgesteld, Bijlsma & de Roder 2002), ook wel eens de voorbodes kunnen zijn van een eventuele vestiging als broedgeval in Utrecht. Hiervoor lijken de Vechtplassen het aangewezen gebied (zie onder), maar dat zal nog wel enige jaren duren. Winterwaarnemingen zijn nog zeldzamer en zullen soms op verkeerde determinaties zijn terug te voeren. Een voorbeeld van een wel zeer late visarend is de vogel die van 5 tot 10 december 2000 ten zuiden van Oudewater verbleef en zich daar uitgebreid liet bewonderen.

Wanneer men de heersende windrichtingen vergelijkt met de trekperiodes van visarenden blijkt overigens dat er een duidelijke correlatie is met noord- tot zuidoostelijke winden. Dit geldt vooral voor de voorjaarstrek. Ook als de voorgaande dagen de wind uit oostelijke hoek waaide, is de kans om visarenden waar te nemen groter, zoals in Friesland het geval bleek te zijn (Versluys et al. 2002).

Verspreiding

De tweedeling tussen trekkende en pleisterende vogels is ook duidelijk terug te vinden in figuur 2, waarbij de open cirkels trekkende visarenden weergeven en de gesloten cirkels de pleisterende vogels. Zoals te verwachten bij deze soort worden pleisterende vogels in waterrijke gebieden aangetroffen waarbij de helderheid van het water cruciaal is voor deze op het oog jagende viseter (Koks & van Winden 2000). In onze provincie ligt de nadruk op het Vechtplassengebied en (in mindere mate) het Rivierengebied. Vaak zijn in deze gebieden wekenlang enkele of meerdere exemplaren aanwezig, waarbij het overigens niet altijd om dezelfde vogels hoeft te gaan.

Trekkende visarenden kunnen in de hele provincie worden waargenomen. Een blik op figuur 2 laat zien dat ze hierbij in grofweg dezelfde gebieden worden gezien als de pleisteraars, maar ook dat concentraties vogelaars (stad Utrecht en randgemeenten), en bijvoorbeeld regelmatig bezette telposten, voor relatief veel waarnemingen zorgen.

Figuur 2 Verspreiding van pleisterende (stippen) en trekkende (cirkels) visarenden in Utrecht (maximum per km-hok in 1989-2003).

Kortom: wil je in Utrecht een visarend tegenkomen, dan heb je tijdens een bezoek aan het Vechtplassengebied of het Rivierengebied in september, tijdens oostenwinden, de meeste kans. In het voorjaar blijkt regelmatig de lucht afspeuren de beste strategie te zijn. Overigens zijn er geen duidelijke trends af te leiden uit de jaarlijkse aantallen. Deze fluctueren namelijk van minder dan tien waarnemingen (1989 en '99) tot bijna 50 waargenomen visarenden (1998). Gemiddeld genomen gaat het ongeveer om enkele tientallen vogels per jaar.

Dankwoord

Met dank aan alle waarnemers die het BSP-bestand hebben gevoed met hun waarnemingen. Erik van Winden en Arjan Boele voorzagen dit stukje van de juiste gegevens en bovendien voorzag Arjan Boele een eerdere versie van opbouwende kritiek. Bedankt!

Literatuur

Bijlsma, R.G, F. Hustings & C.J. Camphuysen. Algemene en schaarse vogels van Nederland, Avifauna 2. Haarlem/Utrecht, 2001.

Bijlsma, R.G. & F. de Roder. Nestbouw van visarenden *Pandion haliaetus* in de Oostvaardersplassen in nazomer 2002: het begin van de kolonisatie van Nederland? De Takkeling 10: 238-250, 2002.

Koks, B. & E. van Winden. Visarenden: trekkers van de regelmaat. SOVON-Nieuws 13: 9-10, 2000.

Verluis, M., D. Schut & J-N IJnsen. Schaarse vogels in Fryslân. Heerenveen, 2002.

OPROEP

Om het beeld van dergelijke schaarse soorten in Utrecht, maar ook in de rest van het land, compleet te krijgen wil SOVON graag waarnemingen hebben. Het is nu mogelijk waarnemingen in te voeren via de website van SOVON. Surf eens naar www.sovon.nl en klik dan op "Online uw BSP-waarnemingen doorgeven". Nieuw is bijvoorbeeld dat waarnemers Amersfoort-coördinaten kunnen gebruiken en het is nu mogelijk geslacht en leeftijd door te geven. Ook kan iemand zijn eigen waarnemingen bekijken. In de toekomst zal het ook mogelijk zijn een verspreidingskaartje op te roepen.